

Basiscursus Systeemtherapie Villa Verbinding

Opzet van de opleiding

De basiscursus systeemtherapie van Villa Verbinding is een 132-uurs opleiding die de basisopleiding vormt voor de vorming tot NVRG erkende gezins- en relatietherapeut. Hij bestaat uit drie delen, resp. het inleidende deel, het onderzoeksdeel en de verdieping. De cursus duurt een dik jaar, met in totaal 22 twee-wekelijkse bijeenkomsten van 6 lesuren.

Tezamen met twee specialistische cursussen van ieder 40 uur of één van 80 uur levert deze basiscursus de totale theoretisch-technische vorming (TTV à 212 uur) die vereist is voor de registratie als NVRG-systeemtherapeut. Voor een keuze uit te volgen specialisaties, zie de website van de NVRG, www.nvrg.nl.

Doelstelling van de opleiding

Doel van de opleiding is dat cursisten het systeemdenken en –behandelen in hun werk kunnen toepassen op een wijze die bij hen past. Dit houdt in dat de cursist aan het eind van de opleiding kennis heeft van de theorie en de daaruit voortkomende interventies, zich bewust is van zijn/haar sterke kanten en valkuilen, van zijn/haar effect in het systeem, en dat hij/zij kan kiezen voor passende interventies en setting in het moment, en dat hij/zij kan reflecteren op zijn of haar keuzes.

Wat is systeemtherapie?

Systeemtherapie is gebaseerd op de systeemtheorie. Deze theorie, of verzameling theorieën, bekijkt het menselijk gedrag vanuit de sociale context en stelt dat elk gedrag een betekenis heeft in de context waarin het zich voordoet. De context houdt niet op bij het gezin of bij familie-generaties. Mensen en hun interacties worden beïnvloed door talloze wijdere contexten; hetzelfde geldt voor de behandelaar.

Systeemtherapie omvat een verzameling stromingen die met elkaar de focus van hun aandacht gemeen hebben, namelijk de wisselwerking tussen individuen in het ontstaan, in stand houden en verminderen van problemen. De therapievormen die hierop gebaseerd zijn willen problemen van mensen begrijpen en oplossen in termen van de wisselwerking tussen mensen.

Dit houdt ook in dat de wisselwerking tussen de cursist als behandelaar en zijn cliëntsystemen onderwerp van aandacht is. De behandelaar maakt vanaf de start van het contact ook deel uit van het systeem.

Filosofie

Een opleiding volgen in de systeemtherapie is een avontuur.

Systeemtherapie is niet één gedachtegoed; systeemtherapeuten maken gebruik van theorie en kennis uit meerdere visies (metatheorie). Een deel van de opleiding zal zich richten op deze perspectieven die aan de basis liggen van de hedendaagse systeemtherapie en op de elementen daarvan waar tegenwoordig gebruik van wordt gemaakt.

Een paar uitgangspunten:

* "Tijdens de verbouwing gaat de verkoop gewoon door"; de cursist dient het gedachtegoed zo aangereikt te krijgen dat het toepasbaar en evalueerbaar is. Hier willen we ook over nadenken in de bijeenkomsten omdat we denken dat dat voor allen leerzaam kan zijn. We nemen de vier leerstijlen van Kolbe in ons achterhoofd waarbij de theorie, de eigen en ook andermans ervaringen, en de uitwisseling hierover, invloed kunnen hebben. Ook verwachten we van de cursisten dat zij voor of ten tijde van de start van de opleiding een supervisiegroep hebben gevonden, wij zullen daar behulpzaam in zijn.

* De therapeut is gericht op het creëren van een zekere veiligheid waarbinnen mensen zich kunnen uitspreken, een risico durven nemen en oefenen met ander gedrag. Die veiligheid ontstaat door het aanbieden van 1) structuur, 2) emotionele veiligheid en 3) transparantie ofwel een collaboratieve sfeer. De therapeut als partner in de dialoog, deel van het proces en ook op zichzelf reflecterend.

Een dergelijke opzet beogen we ook in de opleiding zelf. De opzet van de cursus, de didactische methoden en de rol van de docenten dienen congruent te zijn met de inhoud van de leerstof. Eerst geven we meer houvast door het scheppen van ruimte voor praktische toepassingen van het theoretisch kader, en door ervoor te waken dat cursisten bedolven worden onder de veelheid van perspectieven. We laten de lesstof in het tweede blok, na een eerste introductieblok, synchroon lopen aan de opbouw van een therapie. In de verdieping leggen we meer nadruk op het uitbouwen en verdiepen van die mogelijkheden, hardop denken over keuzemogelijkheden, ons vertrouwen in groei en kracht, en de integratie in de eigen persoon van de therapeut.

Vanaf het begin zoeken we naar het creëren van een veilige groeps sfeer voor zelfreflectie, in de vorm van enige ervaringsoefeningen in kleine groepjes met begeleiding van een opleider. Naarmate cursisten meer idee krijgen over de reikwijdte van het onderwerp en de implicaties, en de groepscohesie groter wordt, ligt er meer nadruk op integratie van de lesstof in de eigen persoon en het maken van eigen keuzes daarbij.

*het postmoderne gedachtegoed, het sociaal constructionisme, is steeds meer een deel van ons denken en werken gaan uitmaken. Er is in deze versie van de cursus meer ruimte gekomen voor de attitude van de therapeut, waarbij het boek van Peter Rober, Samen in Therapie (2002), nog steeds een welkome leidraad vormt. Daarnaast heeft het hechtingsdenken en de daaraan verbonden therapeutische attitude een

centrale plaats in het werk van de cursusschrijvers gekregen en wordt daar meer dan voorheen mee kennisgemaakt in deze cursus. Deze twee uitgangspunten bepalen wel de kleur van deze specifieke cursus.

Vormgeving

De cursus bestaat een inleidend deel, een wetenschapsdeel en een verdieping. We hebben er vier blokken van gemaakt:

Blok 1 = introductie in het systeemdenken

Blok 2 = fasering van de therapie en passende interventies

Blok 3 = onderzoekstheorie en toepassing

Blok 4 = verdieping van de kennis van systemen en interventies

Willen cursisten zich de materie zowel cognitief, emotioneel als gedragsmatig eigen maken, is onzes inziens de attitude van de opleider van cruciaal belang. Deze stelt eerst kaders, biedt holding, maar in afnemende mate. De opleider onderzoekt met de cursisten hun krachten en eventuele blokkades in het opnemen van de lesstof, inhoudelijk en op ervaringsniveau.

Er worden videofragmenten van therapiezittingen en uit speelfilms getoond, die we samen analyseren of als uitgangspunt nemen voor oefeningen. De literatuur wordt actief voorbereid door groepjes deelnemers.

Er wordt geoefend in de hele groep en in kleine groepjes met rollenspelen en ervaringsoefeningen. In de rollenspelen ligt de nadruk op het oefenen met technieken en de uitwerking ervan, en niet op het 'goed' doen. In kleine groepen vinden ook oefeningen plaats ter zelfexploratie en ervaringsoefeningen, waarin niet zozeer de inhoud als wel de ervaring centraal staat.

Inhoudelijk letten we erop dat een grote variëteit in casuïstiek aan de orde komt, op het gebied van problemen, gezinssamenstelling, levensfasen, cultuur, etniciteit, sociale klasse. We geven aandachtspunten en huiswerk mee om de besproken thema's te leren toepassen in de praktijk tussen de zittingen.

Evaluatie en toetsing

Teneinde het leerproces te koppelen aan leerdoelen en kenmerken van iedere afzonderlijke cursist, is ervoor gekozen om de evaluatie en toetsing mede te formuleren aan de hand van een aantal competenties waarlangs men zichzelf meet gedurende de opleiding. Deze competenties zijn: opbouw van de werkrelatie, leiding nemen, interculturele sensitiviteit, multipartijdigheid, creativiteit, hanteren van afstand/nabijheid, doelgerichtheid, en zelfreflectievermogen.

Daar het risico van het competentiedenken kan zijn dat het integrale beeld uit zicht verdwijnt, zijn er in de cursus evaluatiemomenten ingebouwd om stil te staan bij de bredere vraag hoe de cursus aansluit bij de ontwikkeling van de cursist.

Er zijn daarnaast twee toetsmomenten: aan het eind van het inleidende deel en aan het eind van de opleiding. De eerste toets is een reflectieverslag aan de hand van de competenties, de eindtoets bestaat uit het tonen van een videofragment met reflectie en vraag over het leerproces als beginnend systeemtherapeut.

Programmacommissie

- Elien van Oostendorp, GZ-psycholoog/systeemtherapeut, EFT en DDP therapeut, NVRG docent en supervisor; Villa Verbinding Hilversum,
- Marijn Craenen-van Os, gz-psycholoog, NVRG systeemtherapeut, ouderenspecialist, Villa Verbinding.
- Marieke Vonk, GZ-psycholoog/systeemtherapeut, NVRG docent en supervisor; Youz Rotterdam.
- Nienke Hoekstra, psychiater acute zorg, GGZ Centraal Amersfoort;

Docenten

- Hoofddocent: Elien van Oostendorp, GZ-psycholoog/systeemtherapeut, EFT en DDP therapeut, NVRG docent en supervisor;
- Hoofddocent WiO: Henk Pijnenburg, klinisch psycholoog, cognitief gedragstherapeut en systeemtherapeut n.a.p., NVRG docent;
- Marieke Vonk, GZ-psycholoog/systeemtherapeut, NVRG docent en supervisor; werkzaam bij De Viersprong;
- Jakob Lobbrecht, GZ-psycholoog/systeemtherapeut, vaktherapeut muziek, werkzaam bij Altrecht en in eigen praktijk;
- Nienke Hoekstra, psychiater acute zorg, GGZ Centraal Amersfoort;
- Manouche van Alst; jeugdpsychiater/systeemtherapeut, transcultureel therapeut, werkzaam bij Curium/LUMC en Villa Verbinding;
- Marijn Craenen-van Os, GZ-psycholoog/systeemtherapeut, ouderenspecialist, werkt bij Villa Verbinding.

Literatuur

Verplicht aan te schaffen door cursisten zelf:

- Rober, P. (2002). *Samen in therapie. Gezinstherapie als dialoog*. Leuven/Den Haag: Acco.
- Savenije, A., Lawick, M.J. van, & Reijmers, E.T.M. (red.) tweede, herziene druk (2014). *Handboek systeemtherapie*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Zuuren, F.J. et al (2010) *Klein Methodenboek klinische en gezondheidspsychologie*. Utrecht, de Tijdstroom.

Overige artikelen worden digitaal aangeleverd.

Programma basiscursus systeemtherapie

Blok 1 – De basis van het systeemdenken

Dag 1: Kennismaking, introductie systemische perspectieven.

Doel: eerste kennismaking met elkaar, met de cursus en met de systeemtherapie.

Dagprogramma:

9.30 - 9.45 welkom
9.45 – 10.30 Kennismaking uitgebreid met line ups
10.30 – 10.45 Introductie kader; opzet van de opleiding, NVRG opleidingsroute, Kennismaking programma
10.45 pauze
11.00 – 11.15 Eerste introductie in het perspectivisme dat het systeemdenken kenmerkt
11.15 – 11.30 overzicht van de geschiedenis van de systeemtheorie
11.30 – 12.00 introductie met filmfragmenten Structurele stroming
12.00 – 12.30 introductie met filmfragmenten Gezinsontwikkelingsperspectief, met ervaringsoefening in subgroepen
12.30-13.30 pauze
13.30 – 14.30 introductie in narratieve perspectief met filmfragmenten en een demonstratie-rollenspel door de opleiders
14.30 – 14.45 Bespreking gelezen literatuur
14.45 - 15 pauze
15 – 15.45 introductie en uiteenzetting, Competenties die van belang zijn voor een systeemtherapeut: vorming uitwisseling in duo's
15.45 - 16.00 doornemen hoofdpunten van de dag
16.00-16.15 Vorming en roostering huiswerkgroepjes
16.15- 16.30 Huiswerk en leesadviezen

Gelezen:

- *Handboek systeemtherapie* Deel 1 (Geschiedenis) 22 pg; hoofdstuk 3 (maatschappelijke ontwikkelingen), 4 (Cultuur), 5 (Gender) en 19 (Gezinsontwikkelingsperspectief). 33 pg
- Boeckhorst, F. (2009). De systemische component. in: Colijn, S. et al (red.). *Leerboek Psychotherapie*. Utrecht, De Tijdstroom. (p123-134) 10 pgs
- McGoldrick, M., & Carter, B. (1999). Self in context. The individual life cycle in systemic perspective. In: B. Carter & M. McGoldrick (eds.), *The expanded family life cycle. Individual, family, and social*

perspectives (3rd ed.) (ch. 2, pp.27-46). Boston: Allyn & Bacon. 20 pgs

- Gorp, C. van & De Tempe, J. (2016). De waarde van luisteren en beluisterd worden – interview met Christien Brinkgreve. *Systeemtherapie* 28(2). 166-172. 7 pgs

Dag 2: vervolg geschiedenis van de systeemtherapie a.d.h.v. perspectieven

Doel: vervolg kennismaken met de geschiedenis van en de perspectieven in de systeemtherapie en de rijkdom aan invalshoeken. Reflectie op de therapeutische houding in de geschiedenis van de (systeem-)therapie.

Dagprogramma:

9.30 – 9.45 Check in.
9.45 – 10.15 Presentatie huiswerkgroep
10.15 – 10.30 presentatie vervolg Geschiedenis
10.30 – 11.00 Nadere uitwerking van het structurele perspectief en narratieve perspectief
11-11.15 pauze
11.15 - 12 introductie in het communicatieperspectief, met animaties en oefening in subgroepen
12 – 12.30 introductie in het experiëntiële perspectief, met filmfragment en oefening
12.30 – 13.30 lunch
13.30 – 14.30 intro in het hechtingsperspectief met Persoonlijke oefening en filmfragmenten
14.30 – 15.30 film met stops van een therapie met bovengenoemde elementen
15.30 pauze
15.30 – 15.50 literatuur bespreken
15.50 – 16.00 Huiswerk. Leesinstructie literatuur volgende keer.
16.00-16.30 doorloop van de dag en afsluiting

Gelezen:

- *Handboek systeemtherapie* uit deel 6 (Perspectieven):
- hoofdstuk 16 Communicatieperspectief (13 pg),
- Hoofdstuk 18, structureel perspectief (10pgs),
- Hoofdstuk 20 narratief perspectief (13 pgs) en
- Hoofdstuk 22 Ervaringsgericht perspectief 12 pg)
- Rober (2002) hoofdstukken 1 (Samen in therapie) en 2 (Gezinstherapie als dialoog). (22 pg)
- De Graaf, J. & Zoetmulder, J. (2018). Gehechtheid, het hart van EFT. In: *Emotionally Focused Therapy in uitvoering. Een casusboek*. Utrecht, Stichting EFT
- Gerits, L. & Kleijbergen, K. (2005). Hechting en de herhaling van gezinsdynamieken. *Systeemtherapie*, 17(3), 134-144. 11 pgs.

Facultatief:

- Hennik, R. van, & Planjer, A. (2008). Echt een kind van haar moeder. Mentaliseren bevorderende narratieve systeemtherapie in

- de behandeling van kinderen met hechtingsproblemen.
Systeemtherapie, 20(3). (17pgs).
- Hillewaere, B. (2008). Verbinden om goed te kunnen loslaten.
Systeemtherapie 20(4). 216-238. (22 pgs)

Dag 3: vervolg perspectieven en basisbegrippen in het kijken naar gezinnen en aanmeldingsklachten

Doel: kernbegrippen uit de systeemtherapie leren herkennen en toepassen in een verkennend eerste gesprek.

Dagprogramma:

9.30 – 10.00	Opening, terugkoppeling huiswerkvraag en de tussenliggende periode.
10-10.30	Presentatie huiswerkgroepje
10.30 – 10.45	pauze
10.45 – 11.15	Introductie oplossingsgerichte perspectief met filmfragment
11.15 – 11.45	post-modernisme, sociaal constructionisme.
11.45 – 12.15	contextuele stroming uiteenzetting d.m.v. poppetjes
12.15 – 12.30	Oefening neerzetten poppetjes
12.30	pauze
13.30 – 14	overige systemische perspectieven, zoals strategische en cybernetische
14 – 15	overzicht systemische perspectieven en individuele perspectieven (CGT, medisch model) die meegenomen worden in hypothesevorming en behandeling. Uitwisseling eigen bedrijfscultuur
15 – 15.15	pauze
15.15 – 16.00	Persoonlijke oefening familiecultuur en ongeschreven regels
16 – 16.30	terugblik op de dag, literatuurbespreking en afronding
	<i>Evt: speelfilmvignet en scene: bedenk hypothesen vanuit een stroming per subgroep</i>

Gelezen:

- Lange, A. (2006). Hoofdstuk 1 (Het gezin als systeem: ontwikkeling van een begrippenkader) in: *Gedragsverandering in gezinnen. Cognitieve gedrags- en systeemtherapie* (8e herz. druk). Groningen: Nijhoff. 32 pg
- Hoofdstuk 14 (Basisbegrippen) uit *Handboek systeemtherapie*. 18 pg
- Hoofdstuk 17 cognitief-gedragstherapeutisch perspectief 9pgs
- Hoofdstuk 21 oplossingsgericht perspectief (12pgs)
- Spaander, M. Aptroot, E., Franssen Z. en Mulderij K.J. (2016). De weg van de ontmoeting. In: *Relationele Lenigheid* (hfdst 11, 122-139). Amsterdam: SWP. (17pgs)
- De Tempe, J. (2015). In memoriam Luigi Boscolo. *Systeemtherapie* 27 (2). 2 pgs

- Boeckhorst, F. (2014). Over de verdwijning van het systeemtheoretische denken en de vrijheid van een fietser. *Systeemtherapie* 26 (4). 222-240. (18 pgs)

Blok 2, de fasering van de therapie

Dag 4 Fasering en timing, verwijzingscontext, settingkwesities en stagnatie

Doel van dit blok: bewustwording van de fasering in het verloop van een hele behandeling en de daarmee samenhangende timing van interventies.

Doel dag 4: onderzoek van de organisatie van verwijzing en intake, het belang en de valkuilen van de verwijzingscontext.

ochtend: Fasen in de therapie en verwijscontext

Programma:

9.30 -10 Openingsbezinning
10-10.30 literatuurgroep
10.30 – 11.00 Introductie: fasering in het verloop van een therapie, Aandacht voor de aanmelding en de complexiteit van de verwijzing. betekenis voor het welslagen van een therapie.
11.00 pauze
11.15 – 12 vervolg bespreking verwijzing en verwijscontext, rollenspel n.a.v. ingebrachte casuïstiek
12 - 12.30 oefening in subgroepen betekenis van de hulpvraag
12.30 – 13.30 lunch

Gelezen:

- De Graaf, J. & Zoetmulder, J. (2018). Een goed begin is.... In: *Emotionally Focused Therapy in uitvoering. Een casusboek*. Utrecht, Stichting EFT
- Weeks, G.R., Odell, M., & Methven, S. (2005). Inadequate assessments and mismatched or mistimed interventions. In G.R. Weeks, M. Odell, & S. Methven, *If only I'd known... Avoiding common mistakes in couples therapy* (Ch. 6, pp. 111-125). New York/London: Norton.
- Brok, L.J.M. (1990). De verwijzer. Collega, cliënt of blok aan het been. *Systeemtherapie*, 2(3), 109-125.
- Stoffer, R. (2001). Demoralisatie. In R. Stoffer, *Het vijfgesprekkenmodel* (Hfdst. 3, 13-25) Delft: Eburon.
- Hoofdstuk 3 (Het belang van de gesprekscontext) uit Rober (2002). (12 pgs)

Dag 4 middag: Settingkwesties en stagnatie

Doel: bewustwording van het belang van de keuze van de setting (wie wordt uitgenodigd bij het (eerste) gesprek, bewuste keuzen leren maken in de samenstelling van het team, het nut kennen van de gezinstaxatie; de optie ervaren van contextverruiming bij stagnatie en het verband onderzoeken tussen stagnatie en een fase-kwestie.

Programma:

13.30 – 14.00
onderzoek en uitwisseling van de organisatie van verwijzing en intake
14.00 - 14.30 bezinning benodigde info t.b.v. taxatie
14.30 – 15 oefenen uitnodigen IP met systeem
15 pauze
15-15- 15.45 uitwisseling settingkeuzes en ontbrekende informatie bij gestagneerde cases in subgroepen
15.45 – 16.15 rollenspel gestagneerde cases met terugkeer naar de start; verwijzing en settingkeuzes, in subgroepen
16.15 – 16.30 evaluatie en afsluiting

Gelezen:

- Hoofdstuk 11 (Behandelcontext) uit *Handboek systeemtherapie*. (12 pgs) huiswerkgroep
- Kolthof, H.J., & Katsaragaki, G. (2015). Behandelen van moeder en kind, apart en samen. *Systeemtherapie* 27 (2), p 116-123. 8 pgs
- Nagtegaal, N. & Stratum, N. van (2017). Drukke in de therapiekamer – een ontmoeting van meerdere werelden. *Systeemtherapie* 29 (2). P 89-100. 11 pgs.

Huiswerkopdracht: denk na over een systeem of cliënt in je caseload van wie de behandeling stagneert. Denk of bespreek de stagnatie met het oog op verwijzing, fasering en timing.

Dag 5: systeemdiagnostiek (1): Doelen en taken; interculturele sensitiviteit

Doel: 1) verder met de complexiteit van systeemtherapeutische diagnostiek, de te verrichten taken en vraagstellingen; 2) (culturele) zelfreflectie, sensitiviteit en nieuwsgierigheid van de therapeut.

Dagprogramma:

9.30 – 9.45 check in.
9.45 – 10.15 presentatie intakefase en taken daarin
10.15 – 10.45 Huiswerkgroep
10.45 – 11 pauze
11 – 11.15 systemische hypothesevorming
11.15 – 11.45 Rollenspel intake met hypothesen vormen
11.45 – 12 Reflectie: culturele bias
12 – 12.30 oefening in genogram maken
12.30 – 13.30 pauze
13.30 – 14.15 Reflectie op relationele herkadering Gevolgd door videoclips van een intake
14.15 – 15.15 Introductie Een Taal Erbij en oefenen
15.15-15.30 pauze
15.30 – 16.00 Uitwisseling in tweetallen hoe sta je op je competenties?
16.00 – 16.15 literatuur vragen
16.15 – 16.30 Plenaire nabeschuiving
Huiswerk: maak 2 genogrammen met cliënten of zet de huidige situatie en de gewenste situatie met hen neer met Een Taal Erbij.

Gelezen:

- Hoofdstuk 4 (Een context waarin kinderen hun verhaal kunnen doen) en 7 (Constructieve hypothesevorming en het innerlijk gesprek van de therapeut) uit Rober (2002). 25 pg
- Hoofdstuk 47 (Migratie. Systeemtherapie bij translocatie) uit *Handboek systeemtherapie*. 15 pg
- Jessurun, N. (2010). *Transculturele vaardigheden voor therapeuten*. Coutinho. Hoofdstuk 1: Uitdagingen van de praktijk. P 23-42)
- Jessurun, N. (2010). *Transculturele vaardigheden voor therapeuten*. Coutinho. Hoofdstuk 8: Het systemisch (kennismakings-)gesprek.
- Jessurun, N. (2010). *Transculturele vaardigheden voor therapeuten*. Coutinho. bijlage 16 Hulpmiddelen bij het maken van genogrammen.
- Hillewaere, B., & Le Veve Ten Hove, M. (2006). Narratieve en oplossingsgerichte toepassingen bij genogrammen. Samen hoopvolle perspectieven creëren. *Systeemtherapie*, 18(2), 69-87.

- Vermeire, S. intake als (her)verbindende interventie. In Vermeire, S. & Sermijn, J. (2017). wegen naar herverbinding. P117-126

Dag 6: Systeemiagnostiek (2): systemisch invoegen bij (kinder-) psychiatrische aanmelding

Doel: verdieping van de kennis over systemische taxatie en hypothesevorming: 1) omgaan met ambivalentie van cliënten; opbouw werkrelatie en motivering; 2) systemisch werken bij (kinder-) psychiatrische aanmelding.

programma:

9.30 – 9.45 check in
9.45 – 10.15 Presentatie huiswerkgroep
10.15 – 11.00 Introductie: motivatie, ambivalentie, hoop, en de rol van 'common factors' in therapieresultaten
11.00 – 11.15 pauze
11.15 – 11.30 introductie achtergrond DSM, onderscheid diagnose en classificatie
11.30 – 11.45 systemisch kijken naar psychiatrische problemen en hulpvragen, relationele inbedding en/of herkadring
11.45 – 12.15 Oefening systemisch handelen rond classificatie en Uitwisseling kaders werkplekken
12.15 – 12.45 oefening omgaan met aarzeling in de intake, vanuit systemisch en vanuit medisch model.
12.45 – 13.45 lunchpauze
13.45 – 14.15 Reflectie op persoonlijke ervaringen in de GGZ
14.15 – 15.30 oefenen met hypothesevorming, van individueel naar relationeel, in subgroepen n.a.v. rollenspel gebaseerd op casuïstiek
15.30 pauze
15.45 - 16.00 bespreken literatuur
16.00 – 16.30 evaluatie en inventarisatie voornemens voor nabije toekomst, dagafsluiting

Gelezen: Aarzelingen en werkrelatie:

- Hoofdstuk 5 (Aarzelingen en hun non-verbale uiting) uit Rober (2002).
- Hoofdstuk 13 (Systemische diagnostiek) uit *Handboek systeemtherapie*. (12pgs).
- Stoffer, R. (2001). Het dilemma van de verandering. In R. Stoffer, *Het vijfgesprekkenmodel* (Hfdst. 5, pp. 35-43). Delft: Eburon. 8 pgs
- Imber-Black, E. (1998): Balancing candor and caution. Secrets between parents and young children. In E. Imber-Black, *The secret life of families* (pp. 211-241). New York: Bantam, New York. 30 pg

- Imber-Black, E. (1998): Private investigations. Secrets between teens and parents. In E. Imber-Black, *The secret life of families* (pp. 241-266). New York: Bantam, New York. 25 pg
- Appelo, M. (2009). Cliënten zijn veranderingsbereid. In: *Directieve therapie*, jaargang 29, nr1. Amsterdam, Boom. 4 pg

Psychiatrie:

- Oudsten, M. den (2009). Kinderpsychiatrische diagnostiek ingebed in een systeemtherapeutisch behandelklimaat. *Systeemtherapie*, 21(3), 136-151. (15pg)
- Oenen F.J., Deursen S., Cornelis J. (2014) De rol van psychiater; medisch, contextueel en persoonsgericht denken en handelen in de psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 56. (8 pgs)
- de Vos, J. (2012). *Systeemtherapie en psychiatrische diagnoses: aparte werkelijkheden?* *Systeemtherapie* 24 (4). (15 pgs)
- Hoofdstuk 9 (Protocollen) uit *Handboek Systeemtherapie*
- Oenen, F.J. van, Cornelis, J., & Bernardt, C. (2012). Consensusgericht interviewen en interveniëren – Een systemisch 'goed-genoeg'-pakket voor hulpverleners in de psychiatrie. *Systeemtherapie*, 24(2), 63-81. 18 pgs

Dag 7: Van taxatie naar interventie (1): basistechnieken

Doel: Kennismaking met systeemtherapeutische technieken t.b.v. taxatie en interventie. Oefenen met gezamenlijke probleemdefinitie, opbouw werkrelatie, kiezen van werkpunten; oefenen met diverse daarvoor bruikbare technieken. Technieken dag 7 overlopend in dag 8:

1. Circulaire vragen
2. Uitzonderingsvragen
3. Hypothetische vragen
4. Procesvragen (beleving)
5. Focussen
6. Uitvergroten
7. Vertragen
8. (positief) Heretiketteren
9. Externaliseren
10. Enactments
11. Dramatechnieken – sculpting
12. Creatieve (tekeningen, muziek, dans)
13. PMT
14. Rituelen
15. Verhalen en metaforen.

programma
9.30 – 9.45 check in
9.45 – 10.15 Presentatie huiswerkgroep
10.15 – 11 uiteenzetting met filmfragment circulaire vragen (1 tm 4) en oefenen in rollenspel
11 – 11.15 pauze
11.15 – 11.45 Demonstratie 5 t/m7 en oefenen in tweetallen
11.45 – 12.30 Enactments, demonstratie en oefening
12.30 -13.30 pauze
13.30 – 14.30 (positief) heretiketteren, uiteenzetting en oefening; toepassing in intake op basis van vignetten en Zie mij als oefening.
14.30 – 15.15 Film beoordelen op toegepaste interventies
15.15 pauze
15.30 – 16.15 oefenen met vandaag behandelde interventies in rollenspel
16.15 – 16.30 afronding

Gelezen:

- Hoofdstuk 15 (Methoden en technieken) uit *Handboek systeemtherapie*. (22 pgs) Hwgroep
- Choy, J. & M. Spanjersberg (2005). De vraag is de interventie. In: Choy, J. e.a. De vraag op het antwoord. Hoofdstuk 3 (eerste deel). p. 59 – 82 (23 pgs).
- Samenvatting van Burham (eigen uitgave)

Dag 8: Van taxatie naar interventie (2): basistechnieken en hun toepassing

Doel: Kennismaking met systeemtherapeutische krachtgerichte en nonverbale technieken t.b.v. taxatie en interventie.

Kadering binnen het perspectief waaruit ze voortkomen en de overlappen daarin.

Dagprogramma:
9.30 – 10 Openingsbezinning n.a.v. de vorige keer, de huiswerkvraag, en de tussenliggende periode.
10 – 10.30 Presentatie huiswerkgroepje
10.30 pauze
10.45 – 11.30 Externaliseren, achtergrond. Persoonlijke oefening in tweetallen. Vervolgens plenair rondjes externaliseren.
11.30 – 12.30 Taxatietechniek presentatie: tekenen met gezin of paar met nabespreken
12.30 – 13.30 lunch
13.30 – 14.45 demonstratie Een Taal Erbij neerzetten in 3-D; (externaliseren) verschil in timing aanduiden tussen 2-D en 3-D. aansluitend oefenen met op deze wijze externaliseren
14.45 pauze
15:00 – 15.30 gebruik van metaforen, plenaire inventarisatie
15.30 -16.15 voorbeelden sculpting en PMT; oefenen
16.15 wrap up en afsluiting
Huiswerk: toepassen van een vandaag geïntroduceerde techniek

Gelezen:

- Hoole, L. & Morgan, S. (2008). How to Trick 'Angry': Narrative Therapy For People With An Intellectual Disability Who Have Been Referred For 'Anger Management'. *Psychology & Society*, Vol. 1 (1), 105 - 115 (10pgs)
- Rober, P. (2004). *Kindertekeningen in de gezinstherapeutische sessie*. Een dialogische benadering. *Systeemtherapie*, 16(4), 184-196. (12 pgs)
- Kuppens, K. (2017). De olifant die iedereen dragen kan en de leeuw die iedereen veilig brult. Van arme probleemverzadigde verhalen naar rijke en verbindende verhalen. *Systeemtherapie* 29 (1). P 39-47 (9 pgs).
- Gaaikema, E. (2013). Een trauma heb je niet alleen. Systemisch werken met beeldende therapie. *Systeemtherapie* 25 (3). 159-169. (11 pgs)

Facultatief:

- Diekmann, M. (2005). Scheiden en verbinden met 'een taal erbij'. *Systeemtherapie*, 17(2), 68-81.

- Carey, M. & Russell, S. (2004) Externalising – commonly-asked questions. In: Russell, S. & Carey, M. Eds. *Narrative therapy: Responding to your questions*. Adelaide: Dulwich Centre Publications.

Dag 9: Crisisinterventies bij geweld en (mogelijk) gevaar

Doel: Kennis en vaardigheden in het herkennen van een onveilige situatie in het gezin en het handelen. Herstel van veiligheid heeft voorrang boven alle andere doelen.

Dagprogramma
9.30 – 10 Check in en Introductie bijeenkomst
10.30 – 11 Presentatie huiswerkgroep
11 pauze
11.15 – 12 Crisis. De prioriteit van veiligheid. Introductie eerste gesprek na crisis. Stabilisatie in gezin: welke drie elementen. Met filmfragmenten.
12.00 – 12.30 Introductie en kennis van signalen - Meldcode familiaal huiselijk geweld – ervaringen
12.30 – 13.30 lunch
13.30 – 14 Introductie suicidaliteit. Dilemma's in het appèl op de behandelaar.
14.00 – 14.45 Oefenen met het bespreken van lastige onderwerpen m.n. geweld en suicidaliteit
14.45 pauze
15 – 15.30 casus naspelen, inschatting situationeel of intentioneel geweld.
15.30 – 16.15 Samenwerking en rolverdeling binnen je team en met verschillende instanties in crisissituatie. De rol van de systeemtherapeut. subgroepen
16.15 Plenaire nabeschuiving
Huiswerk: nadenken over caseload in termen van veiligheid of gevaar
Huiswerk is het schrijven van een reflectieverslag van 1 – 1,5 A4 aan de hand van competenties en voorbeelden, hoe ben je ontwikkeld als systeemtherapeut?

Gelezen:

Crisis:

- Hoofdstuk 56 (Crisisinterventie en omgaan met suicidaliteit) uit *Handboek systeemtherapie*

Geweld:

- Boschman, M., & Cornelis, J. (2010). Systemisch interveniëren bij huiselijk geweld. Een kwestie van stemmen horen. *Systeemtherapie*, 22(4), 250-264. 14 pgs
- Kiekens, N. (2017). Partnergeweld: een complex verhaal. Studiedag georganiseerd door Thomas More en Universiteit Gent. *Systeemtherapie* 29 (2), 154-156. 3 pgs.
- Kroon, W. (2019). Als het misgaat thuis. *Systeemtherapie*, 31(2).

- Zwaan, K. (2011). S.o.S. Signs of Safety, solistisch of systemisch. Studiedag georganiseerd door de sectie Forensische systeemtherapie van de NVRG, 4 november 2010 te Utrecht. *Systeemtherapie*, 23(3), 175-177. 4pgs
- Arum, S. van (2011). De multidisciplinaire richtlijn familiaal huiselijk geweld bij kinderen en volwassenen. Een moederrichtlijn die nadere uitwerking verdient. *Systeemtherapie*, 23(2), 93-99. 7 pgs
- Hoofdstuk 48 (Geweld) uit *Handboek systeemtherapie*

Suïcidaliteit:

- Rood, I. & Meerdinkveldboom, J., (2016). Een systeemtherapeutische benadering bij suïcidaal gedrag van jongeren uit autochtone en niet-westerse allochtone gezinnen. *Systeemtherapie* 28 (1) p6-23 (17 pgs)
- Hoofdstuk 56 (Crisisinterventie en omgaan met suïcidaliteit) uit *Handboek systeemtherapie*

Seksueel misbruik:

- Schlattmann, N., & Zon, K. van, (2013). Twee kanten van de medaille, behandeling van slachtoffer en dader. EMDR, Terugval Preventie Programma en Systeemtherapie. *Kinder- & Jeugdpsychotherapie* 40 (2). 21-41 (20 pgs)

Facultatief

- Furniss, T. (1991). The primary therapeutic intervention. In T. Furniss, *The multi-professional handbook of child abuse. Integrated management, therapy and legal intervention* (Ch. 6, pp. 114-134). London: Routledge.

Dag 10 stagnatie, consult vragen en co-therapie, Reflecting teams; tussentijdse evaluatie

Doel: systemisch kijken naar stagnatie en hierin samenwerken met collega's. Reflecting teams. Stilstaan bij verworvenheden. De persoon van de therapeut.

Programma:
9.30 – 10 Check in
10 – 10.30 Huiswerkgroep
11 pauze
11.15 – 12.15 Introductie stagnatie en interview inbreng gestagneerde casus met reflecting teams
12.15 – 13.15 lunch
13.15 – 14.15 Oefenen met het geven en het vragen van systemisch consult (aan de hand van stappenplan <i>systemisch consulteren</i>)
14.15 – 15.15 overgang naar evaluatie Inleiding Systeemtherapie Reflecteren leerproces in duo's en later plenair n.a.v. feedback op reflectieverslag en artikel De vastgelopen therapeut.
15.15 pauze
15.30 - 16.15 Intro Co-therapie en oefening in subgroepen
16.15 Plenaire afsluiting.

Gelezen:

- Hoofdstukken 45 (Consultatie in de instelling) en 46 (Systemische consultatie) uit *Handboek systeemtherapie*
- De Graaf, J. & Zoetmulder, J. 2018. De vastgelopen therapeut. *Emotionally Focused Therapy in uitvoering. Een casusboek*. Utrecht, Stichting EFT
- Nieuwpoort, J. (2006). De synergie van co-therapie – een therapievorm waarin waarlijk samenwerken van belang is. *Systeemtherapie* 18 (1)
- Hoofdstuk 8 (Het innerlijk gesprek van de therapeut als een dialoog tussen het zelf en de rol van de therapeut) uit Rober (2002). (20 pgs)
- Anderson, T. (1987). The reflecting team. Dialogue and meta-dialogue in clinical work. *Family Process*, 26(4), 415-428. (13pgs)

Wetenschappelijk onderzoek

Docent: Dr. H.C.E. Pijnenburg

Algemeen

- aantal bijeenkomsten: 2 van 6 uur.
- tijd:
1^e bijeenkomst vrijdag van 09.30 – 12.30 uur & 13.30 – 16.30 uur
2^e bijeenkomst vrijdag van 09.30 – 12.30 uur & 13.30 – 16.30 uur
- docent: dr. Henk C.E. Pijnenburg, Klinisch Psycholoog
- studielast: 12 contacturen en 12 werkuren.

Adres docent:
Bickerswerf 3
1013 KV Amsterdam
Telefoon: 020 - 626 03 02; Mobiel: 06 30 60 23 05
E-mail: henkpiijnenburg@icloud.com

Doel van de cursus

De module Wetenschap in Opleiding (WiO) is er opgericht opleidingen relevante begrippen en vaardigheden te leren (c.q. deze op te frissen) die nodig zijn om publicaties over wetenschappelijk onderzoek te begrijpen en kritisch te beoordelen. Dit dient toegespitst te zijn op de Relatie- en Gezinstherapie/Systeemtherapie en vertaald te kunnen worden naar de klinische praktijk.

Eindtermen:

- Het op de hoogte zijn van de basisideeën en uitgangspunten van het wetenschappelijk onderzoek.
- Het kunnen begrijpen van en kritisch kunnen oordelen over publicaties die betrekking hebben op wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de Relatie- en Gezinstherapie/Systeemtherapie.

Middelen

Voor elke bijeenkomst wordt literatuur gelezen. De cursisten dienen te beschikken over de volgende boeken:

Zuuren, F. J. (2010). **Klein Methodenboek klinische en gezondheidspsychologie**. Amsterdam: VU University Press. ISBN 978 90 8659 426 9

Savenije, A, Lawick, M. J. van, Reijmers, E.T.M. (red.) (2014). **Handboek systeemtherapie**. Utrecht: *de Tijdstroom*.

Aanvullend facultatief:

Eli A. Karam en Douglas H. Sprenkle **De research-informed therapeut: een leidraad voor het opleiden van de volgende generatie relatie- en gezinstherapeuten**. In *Gezinstherapie Wereldwijd*, jaargang 22, nummer1, maart 2011. Pagina 58- 79.

Globale opzet van de module

De structuur van elke bijeenkomst is als volgt:

- bespreken van de literatuur;
- bespreken van uitgevoerde praktische opdrachten;
- praktische oefeningen;
- bespreken van huiswerkopdrachten.

Deze opdrachten bestaan uit: te lezen literatuur en uit te voeren praktische opdrachten.

(Cursist) evaluatie

- beoordeling van een onderzoekschets die door elke cursist wordt gemaakt;
- reflectieverslag over de module.

Dag 11 Bijeenkomst 1

Onderwerpen:

Typen onderzoek, theorie, formuleren probleemstelling

Gelezen:

Uit: Handboek systeemtherapie:

- Hoofdstuk 6 Complexiteit van systemisch onderzoek. p. 99 – 108 (9 pag.).
- Hoofdstuk 7 Systeemtherapie en onderzoek, de stand van zaken. p. 109 – 128 (19 pag.).

Uit: Klein Methodenboek:

- Hoofdstuk I. Inleiding. p. 09 – 21 (11 pag.).
- Hoofdstuk III. Vier vormen van validiteit in onderzoek. p. 31 – 44 (13 pag.)

Totaal aantal pagina's: 52

09.30 – 10.00 uur	Kennismaken, er haken nieuwe deelnemers aan, en doornemen van programma
10.00 – 10.45 uur	Bespreken van de gelezen literatuur Uitleg van docent over typen onderzoek, theorie en probleemstelling
10.45 -11.00 uur	Pauze
11.00 – 12.00 uur	In subgroepen met elkaar bespreken wat mogelijk een aanleiding voor het starten van een onderzoek binnen het systeemtherapeutische werk zou zijn. Elke cursist komt met een eerste formulering van een onderzoekbare probleemstelling.
12.00 – 12.30 uur	Plenaire bespreking van de bedachte probleemstellingen. Feedback van de docent.
12.30 – 13.30 uur	<u>Middagpauze</u>

Onderwerpen:

Operationalisering, instrumentkeuze, onderzoeksdesign

- Gelezen:**
- Uit: Klein Methodenboek:**
- Hoofdstuk IV. Kwantificerend experimenteel onderzoek. p. 47 - 57 (10 pag.).
 - Hoofdstuk V. Interventiestudies. p. 59 – 64 (5 pag.).
 - Hoofdstuk VIII. Meetinstrumenten in de klinische psychologie. p.79 – 83 (4).
- Totaal aantal pagina's: 19
- 13.30 – 14.15 uur** Bespreken van de gelezen literatuur
Uitleg van docent over operationalisering, instrumentkeuze en onderzoeksdesign
- 14.15 – 15.00 uur** In subgroepen met elkaar de verkregen feedback bespreken en zo nodig de formulering van de probleemstelling aanpassen. Elke cursist werkt zijn probleemstelling uit naar mogelijke te onderzoeken variabelen. Hij overweegt instrumentkeuze: bestaande vragenlijsten, constructie van een vragenlijst of een observatieschema.
- 15.00 – 15.15 uur** Pauze
- 15.15 – 16.15 uur** Plenaire bespreking van de gekozen variabelen en de gekozen instrumenten. Uitwerken van het onderzoeksdesign. Feedback van de docent.
- 16.15 – 16.30 uur** Toelichting huiswerkopdrachten:
- **Te lezen literatuur:**
Uit: Handboek systeemtherapie:
Hoofdstuk 8 Procesonderzoek. p. 129 – 137 (8 pag.)
Uit: Klein Methodenboek:
Hoofdstuk II. Spelregels in de omgang met de proefpersonen. p. 23 -28 (5 pag.).
Hoofdstuk IX. Kwalitatief onderzoek. p. 89 – 103 (14).
 - **Artikel betreffende onderzoek systeemtherapie;** onderzoek van Uri Weinblatt en Haim Omer (uit Gezinstherapie Wereldwijd Uri Weinblatt en Haim Omer (2008). *Geweldloos verzet: een behandeling voor ouders van kinderen met ernstige gedragsproblemen* In: GTWW 19.4 pp. 389-418.).
Artikel wordt opgestuurd.
 - **Te doen:**
Elke cursist werkt zijn onderzoeksplan verder uit. Hij denkt na over een bepaald onderzoeksdesign en beargumenteert zijn keuze. Hij beschrijft de onderzoeksprocedure en komt met een tijdsplan.
 - Verzoek om deze laatste opdracht te typen en op te sturen via E-mail

Dag 12 Bijeenkomst 2 Vrijdag

Onderwerpen:

Kwalitatief onderzoek, Statistiek, bespreken van onderzoeksresultaten

Gelezen: Uit: Handboek systeemtherapie:

- Hoofdstuk 8 Procesonderzoek. p. 129 – 137 (8 pag.)

Uit: Klein Methodenboek:

- Hoofdstuk II. Spelregels in de omgang met de proefpersonen. p. 23 -28 (5 pag.).
- Hoofdstuk IX. Kwalitatief onderzoek. p. 89 – 103 (14).
Totaal aantal pagina's: 27

- 09.30 – 10.15 uur** Bespreken van de gelezen literatuur
Uitleg van docent over operationalisering, populatie, steekproef.
Verschillende onderzoeksdesigns worden besproken.
- 10.15 – 10.45 uur** In subgroepen met elkaar de gemaakte onderzoeksplannen bespreken.
Elkaar bevragen over operationalisering, instrumentkeuze en design
keuze.
- 10.45 – 11.00 uur** Pauze
- 11.00 – 11.30 uur** Plenaire bespreking van de onderzoeksplannen. Feedback van de
docent.
- 11.30 – 12.30 uur** In subgroepen met elkaar de verkregen feedback bespreken en zo nodig
de onderzoeksplannen aanpassen.
- 12.30 – 13.30 uur** Middagpauze
- 13.30 – 14.00 uur** Toelichting door de docent van gebruik van statistiek, data analyse, en
interpretatie van onderzoeksresultaten

Onderwerpen:

Routine Outcome Monitoring (R.O.M.) en bespreken artikel

Gelezen:

Artikel

Uri Weinblatt en Haim Omer (2008). *Geweldloos verzet: een
behandeling voor ouders van kinderen met ernstige gedragsproblemen.*

- 14.00 – 14.45 uur** Uitleg en bespreking van Routine Outcome Monitoring (R.O.M.).
- 14.45 – 15.00 uur** Pauze
- 15.00 – 15.45 uur** In subgroepen met elkaar het onderzoek van Uri Weinblatt en Haim Omer bespreken: Wat is de probleemstelling? Operationalisering? Hypothesen? Onderzoekselementen? Design? Opmerkingen/vragen?
- 15.45 – 16.00 uur** Plenaire bespreking van de bevindingen over het artikel. Feedback van de docent.
- 16.00 – 16.30 uur** Afronding
Afspraken rond onderzoeksschets en reflectieverslag
Evaluatie van de cursus

Verdieping

Dag 13 ophalen van theoretische en praktische kennis, het belang van de therapeutische relatie, effectiviteit van therapie.

Doel: integratie van de kennis over geleerde interventies en het belang van de therapeutische houding en therapeutische relatie; oefenen met geleerde en toepassen op eigen cases.

Dagprogramma:
9.30 – 10.00 Kennismaken, nieuwe cursisten stromen in
10.00 – 10.45 Sketches, oefenen met interventies uit dag 7 en 8, waarop baseert therapeut keuze?
10.45 pauze
11 – 11.30 therapeutische relatie, verlegging expertpositie en verander-verantwoordelijkheid. Reflecteren op onderscheid tussen leidingnemen en expertschap.
11.30 – 11.45 Persoonlijke oefening en reflectie op therapeutische houding
11.45 – 12.15 Oefening reflecting team in intervisie bij een stagnerende casus
12.15 – 12.45 Literatuur en film bespreken gericht op bevragen therapeutische relatie.
12.45 lunch
13.45 – 14.15 Effectresearch: wat werkt en hoe te meten? Introductie Scott Millers CDOI, het ontstaan en de huidige rol van ROM in de GGZ (Routine Outcome Measurement). Met oefening
14.15 – 14.45 Ongewenste bijwerkingen; plenaire inventarisatie en bewustwording
14.45 – 15 Inventarisatie, wanneer spreek je over en wanneer met de cliënt/het systeem?
15 – 15.30 pauze en Huiswerkgroepjes indelen.
15.30 – 16.15 Oefenen in rollenspellen met vignet, met reflectie op keuze interventie
16.15 wrap up
Huiswerk: vraag jezelf de komende week af in je behandelingen waar de veranderverantwoordelijkheid ligt, en hoe merk je dat? Oefen met leiding nemen

Gelezen:

- Madsen, W.C., (2007). *collaborative therapy with multi-stressed families*. New York: the Guilford Press. Hoofdstuk 1 working with

multi-stressed families. Recognizing the importance of the relational stance. P15-45 (30pgs)

- Sluijs, L. van der (2008). Hoe Scott Miller inspireert. Workshops in praktijk gebracht. *Systeemtherapie*, 20(3), 165-170.
- Hartgers, M. (2010). Over de bijwerkingen van systeemtherapie. *Systeemtherapie*, 22(2), 65-81. (16 pgs)
- Het diagram (alleen het diagram) over factoren in therapieresultaten van p.97 uit Lambert, M. (1992), *The handbook of psychotherapy integration*. New York: Basic Books. Aangehaald op p. 31 in Asay, T.P., & Lambert, M.J. (1999). *The empirical case for the common factors in therapy. Quantitative findings*. In M.A. Hubble, B.L. Duncan, & S.D. Miller (1999), *The heart and soul of change. What works in therapy*. Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Vijfeijke, A. van de (2005). Doen we in onze systeemgesprekken wat we denken dat we doen? *Systeemtherapie*, 17(4), 239-245. Ergens anders?
- <https://www.brainwash.nl/bijdrage/het-idee-dat-het-leven-vooral-leuk-moet-zijn-is-de-ziekte-van-deze-tijd>

Dag 14 Ethische en juridische kwesties, omgaan met geheimen, settingkwesties, complexe scheiding

Doel: Inzicht in en reflectie op ethische en juridische kwesties in en rond systeemtherapie in het algemeen en toegespitst op scheidingssituaties; valkuilen voor de therapeut.

Dagprogramma:
9.30 – 10 Plenaire opening
10 -10.30 Presentatie huiswerkgroepje
10.30 pauze
10.45 – 11.45 De eisen WGBO, AVG, van verzekering en gemeenten, bijv. individuele classificatie, informatieoverdracht, betekenis voor de systeemtherapeut Complexe scheidingen, wetgeving, privacy en gezag, belang leeftijd kind, toestemming. Uitwisseling van ervaringen en inventarisatie leerpunten
11.45 -12.30 Systeemgerichte insteek bij aangemelde kind van gescheiden ouders en bij aanmelding van gescheiden volwassenen met kinderen. reflectie op teamsamenwerking en risico van isomorfie <i>perverse triade</i> ; ethische en systeemoverwegingen. Uitwisseling en oefening samenwerking met betrokken instanties
12.30 -13.30 pauze
13.30 – 14 Persoonlijke oefening geheimen in het gezin
14 – 14.30 Discussie met stellingen inzake settingkeuzes bij vignetten
14.30 – 15 oefenen met insteek van Lieve Cottyn op casus complexe scheiding
15 pauze
15.15 – 16.00 melding, samenwerking met ouders, dialogische verslaglegging
16 – 16.30 conclusies en afsluiting

Gelezen:

- Weeks, G.R., Odell, M., & Methven, S. (2005). Confidentiality traps. In G.R. Weeks, M. Odell, & S. Methven, *If only I'd known... Avoiding common mistakes in couples therapy* (Ch. 2, pp. 51-69). New York/London: Norton.
- Hoofdstuk 10 (Ethiek), 26 (De derde in de relatie) en 50 (Geheimen) uit *Handboek systeemtherapie*.
- Marres, P. (2013). Samen rapporteren – van objectieve naar dialogische verslaglegging. *Systeemtherapie* 24 (4). 197-210 (13pgs)
- Cottyn L. (2013) De stem van het kind. *Systeemtheoretisch Bulletin* 31. Interactie Academie Antwerpen. p 285-311

- Podcast Timm consultancy met Lieve Cottyn (54min)
https://open.spotify.com/episode/4o7WIXDmJDcAmJZut2qeny?si=AdjSOSHQThibYITfVqT0oQ&dl_branch=1
- Tempe, J. de, & Caljé-Ong, C. (2007). Een ongemakkelijke verhouding? Kinder- en systeemtherapeuten en gezondheidsrecht bij gescheiden gezinnen (deel 1). *Systeemtherapie*, 19(3), 132-145.
- Tempe, J. de, & Caljé-Ong, C. (2008). Een ongemakkelijke verhouding? Kinder- en systeemtherapeuten en gezondheidsrecht bij gescheiden gezinnen (deel 2). *Systeemtherapie*, 20(2), 64-75.
- Hoofdstuk 40 (opnieuw samengestelde gezinnen). Handboek Systeemtherapie

Verdieping gezinstherapie per fase

Dag 15 het jonge gezin

Dag 15 ochtend: het betrekken van jonge kinderen

Uit onderzoek blijkt dat veel gezinstherapeuten overmatig gericht zijn op verbale technieken, en eveneens dat gezinstherapeuten jonge kinderen vaak nauwelijks echt betrekken. Doel van deze dag is (jonge) kinderen in de sessie te leren betrekken, en te oefenen met non-verbale technieken (overigens ook goed bruikbaar voor volwassenen).

Programma:
9.30 – 9.45 check in
9.45 – 10.45 Huiswerkgroep
10.45 – 11.00 pauze
11.00 – 11.30 Overzicht in ontwikkeling ouderschap, kind en jongere en betekenis voor de systeemtherapeut, oefening
11.30 – 12.15 technische overdracht van enkele elementen van Theraplay; Oefenen betrekken jonge kinderen nonverbaal en verbaal; in subgroepen rollenspel
12.15 Reflectie
12.30 lunch
Huiswerk: onderzoek in de caseload, welke kinderen/sibs nog niet ontmoet?

Gelezen:

- *Hoofdstuk 35 (Ouderschap: een systemisch universum), 36 (Families met baby's en peuters) en 37 (Het kind betrekken in de gezinstherapeutische sessie) uit Handboek systeemtherapie.*
- Vermeire, S., (2016). 'Wat als ik koning zou zijn?' Spelen met rollen, posities en interviews bij kinderen, jongeren en hun gezin na ingrijpende of traumatische ervaringen. *Systeemtherapie* 28 (2). 132-148 (16pgs)
- De Jong, B., en Lens-Van den Berg, B., (2014). Systeemtherapie bij kinderen met autisme. *Systeemtherapie* 26 (3).
- Verschuur, A. & Kramer, M., (2018). Psychomotorische gezinstherapie. *Systeemtherapie* 30(3).

Dag 15 middag: het uitnodigen van verhalen

Doel: nader kennismaken met narratieve en dialogische houding en technieken om meer verhalen in de kamer te krijgen

Programma:
13.30 kader van de middag neerzetten, opfrissen kennis narratief perspectief
13.45 – 14.15 narratieve therapie persoonlijke oefening
14.15 – 14.45 Oefenen: in rollenspel met gezinsgesprek met eigen casus
14.45 pauze
15.00 – 15.30 Werken met tekeningen
15.30 – 16.15 Intro en Oefenen met 'stoelenwerk' uit psychodrama
16.15 Reflectie: wat ga je gebruiken en wanneer?
Afsluitende beschouwing

Gelezen:

- Vermeire, S. & Hennik, R. Van. (2017). Narratieve brieven en documenten. In Vermeire, S. & Sermijn, J. *Wegen naar her-verbinding. Narratieve, collaboratieve en dialogische praktijken*. Interactie-academie VZW. P26-39
- Vermeire, S. (2017). Intake als (her)verbindende interventie. In Vermeire, S. & Sermijn, J. *Wegen naar her-verbinding. Narratieve, collaboratieve en dialogische praktijken*. Interactie-academie VZW. P117-126
- Kuipers, P., & Olthof, J. (2005). Het landschap van de klacht. Narratieve hulpverlening aan kinderen. In E. Reijmers, L. Cottyn, & M. Faes (red.), *Spelen met werkelijkheden. Systeemtheoretische speltherapie met kinderen en jongeren* (pp. 136-149). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Beek, P., & Baert, D. (2005). Dramatechnieken als taaluitbreiding. In In E. Reijmers, L. Cottyn, & M. Faes (red.), *Spelen met werkelijkheden. Systeemtheoretische speltherapie met kinderen en jongeren* (pp. 62-75). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Facultatief:

Berge, L. Van den & Vermeire, S. (2017). Team of life, voetbal als bron voor rijke conversaties met kinderen en jongeren na traumatische ervaringen boek. In Vermeire, S. & Sermijn, J. *Wegen naar her-verbinding. Narratieve, collaboratieve en dialogische praktijken*. Interactie-academie VZW. P171-181

Dag 16: hechtingsgerichte gezinstherapie met aangemelde kinderen en jongeren

Doel: uitbreiding van de kennis over modellen gericht op herstel van vertrouwen tussen ouder en kind en emotieregulatie, met name DDP en Attachment Based Family Therapy

Programma:
9.30 – 9.45 Openingsrondje
9.45 – 10.15 Presentatie huiswerkgroep
10.15 – 11 Ophalen kennis hechtingsperspectief, begrip relationele breuken, en implicaties voor therapeutische houding
11 pauze
11.15 – 11.45 Opbouw vd therapieën, taken, met filmfragmenten
11.45 – 12.15 oefening basishouding
12.15 – 12.45 Oefenen in subgroepen relationeel herkadereën, plenair nabespreken
12.45 – 13.45 lunch
13.45 – 14.45 Uitleg en oefenen ouderfase
14.45 -15 persoonlijke oefening emotionele blokkade
15 pauze
15.15 – 15.45 Introductie enactment als centrale element in herstelgesprek, oefenen in kleine groepjes
15.45 – 16.15 Oefening in rollenspel herstelgesprek
Afsluitingsbezinning
Huiswerk: oefenen met basishouding.

Gelezen:

- Hoofdstuk 41 (Families met pleegkinderen) uit *Handboek systeemtherapie*.
- Tempe, J. de (2008). Recensie van D.A. Hughes, Attachment-focused family therapy. *Systeemtherapie*, 20(1), 51-54.
- Hennik, R. van, & Planjer, A. (2008). Echt een kind van haar moeder. Mentaliseren bevorderende narratieve systeemtherapie in de behandeling van kinderen met hechtingsproblemen. *Systeemtherapie*, 20(3), 133-151. herhaling
- Muller, N., & Kate, C. ten (2008). Mentaliseren Bevorderende Therapie in relaties en gezinnen. *Systeemtherapie*, 20(3), 117-132.
- Bosmans, G., Vandevivere, E. en Ewing, S. (2013). Attachment-based family therapy: een systeemtherapeutisch behandelprogramma voor depressieve adolescenten. Braet, C. & Bögels, S. (red). *Protocollaire behandeling voor kinderen en adolescenten met psychische klachten deel 2*. Meppel, Boom. P175-195.

- Mol, Jan de. & Rimé, B. (2017). Depressie bij jongeren: het gezin als bron van verandering en een plaats voor het delen van emoties met anderen. In: Vermeire, S. & Sermijn, J. (red.) *Wegen naar Her-verbinding*. Antwerpen. Interactieacademie VZW. P 219 – 228. 10ps
- De Loof, L. (2016). Op de fiets naar school – Dialoog in tijden van onbetrouwbaarheid. *Systeemtherapie*, 28(3), 220-225.

Dag 17: gezinnen met heftige adolescenten

Doel: Korte kennismaking met verschillende therapiemodellen die zijn ontwikkeld voor problemen met grensoverschrijdende pubers en/of adolescenten, veelal uit multi-probleemgezinnen van diverse samenstellingen, culturele achtergronden en sociale klassen, en waarbij een steunnetwerk betrokken wordt.

Besproken worden Nieuwe Autoriteit, Multi systeem therapie (MST), en Multidimensionele familietherapie (MDFT) waarbij Nieuwe Autoriteit uitgebreid wordt gepresenteerd en geoefend.

Programma:
9.30 – 10 Openingsbezinning
10 – 10.30 Presentatie huiswerkgroep
10.30 pauze
10.45 – 11.15 Reflectie in subgroepen op eigen proces in adolescentie
11.15 – 11.30 Introductie: De lijn tussen de modellen die vandaag worden besproken en Minuchins structurele methode, ontwikkeld in <i>Families of the slums</i> (1967).
11.30 – 12 Introductie Nieuwe Autoriteit
12 – 12.45 Oefenen met onderdelen in rollenspel
12.45 – 13.45 lunch
13.45 – 14.15 Introductie MST en MDFT, FFT (nu relationele gezinstherapie)
14.15 -15 Terugkomen op de ABFT van vorige keer, hier nog verder mee oefenen m.b.t. jeugd met externaliserende problemen
15 – 15.30 Bespreking van verschillen en overeenkomsten tussen de vandaag besproken modellen, in inhoud, aanpak en doelgroep, tussendoor pauze
15.30 – 16 Aandacht voor de gespreksvoering en de opbouw van de werkrelatie
16 – 16.15 Bespreking: wat spreekt jou aan in de vandaag behandelde stof?
16.15 – 16.30 afsluiting
Huiswerk is onderzoek bij welke casus een dergelijke besproken aanpak zou kunnen helpen.

Gelezen:

- Hoofdstuk 38 (Families met pubers en adolescenten) uit *Handboek systeemtherapie*.
- Meerdinkveldboom, J. (2015). Zonder ouders geen behandeling van adolescenten. *Systeemtherapie* 27 (3) 160-174. 14 pgs
- Vullings, H. (2014). Multidimensionele familietherapie. Een systeemtherapie voor probleemgedrag van adolescenten. *Systeemtherapie* 26 (2). 65-78 (13 pgs).

- Rodenburg, L., Breugem, H., & Tempe, J. de (2010). Ik laat je niet los. Een gestructureerde methode voor 'nieuwe autoriteit' van Omer. *Systeemtherapie*, 22(3), 148-164.
- Lobregt – van Buuren, E., (2014). Toepasbaarheid van geweldloos verzet en nieuwe autoriteit bij ouders van jongvolwassen kinderen met autisme. *Systeemtherapie* 26 (3). 141-155 (15 pgs) nog uploaden
- Rodenburg, L. & De Tempe, J. (2015). 'Ik ben mijn kind zo spuugzat'. Ouderlijke emotieregulatie en Nieuwe Autoriteit. *Systeemtherapie* 27 (2).

Facultatief:

- Boonstra, C., Jonkman, C., Soeteman, D., & Busschbach, J. van (2009). Multi Systeem Therapie voor ernstig antisociale en delinquente jongeren. Twee jaar follow-up studie. *Systeemtherapie*, 21(2), 94-105.
- Lebowitz, E.R. et al. (2014). Parent training for childhood anxiety disorders: the SPACE program. *Cognitive and Behavioral Practice* 21. Elsevier

Dag 18: partnerrelatietherapie en scheiding

Programma:
9.30 – 10 Check in
10 – 10.30 Presentatie huiswerkgroepje
10.30 pauze
10.45 – 11.15 Paren in de opeenvolgende levensfasen, uitdagingen per levensfase, het betrekken van de kinderen bij de taxatie/motivatiefase bij aangemelde volwassenen, oefening
11.15 – 11.45 Presentatie therapievormen, onderscheid en overlap; kleine oefeningen met interventies met hetero en samesex-koppels
11.45 – 12.15 Gebruik van Een Taal Erbij bij partnertaxatie/therapie. Oefening.
12.15 – 13.15 lunchpauze
13.15 – 13.45 Herhaling elementen EFT en filmfragmenten EFT – Houd me vast
13.45 – 14.30 intro de dynamiek bij (dreigend) partnergeweld en oefeningen in subgroepen met bespreken escalatiepatroon
14.30 Pauze
14.45 – 15.30 werkvormen bij scheiding
15.30 – 15.45 Invloed op de kinderen en in de therapie
15.45 – 16.15 Samengestelde gezinnen, uitdagingen, stagnaties
16.15 wrap up
Huiswerk: zet de hechtingsbril op bij het kijken naar conflicten en spanningen in nabije relaties; wat levert je dat op?

Gelezen:

- Hoofdstuk 23 (Biculturele paren), 24 (Homoparen), 25 (Seksualiteit), 28 (Transgenerationele relatietherapie) en 33 (Ervaringsgerichte relatietherapie) in *Handboek Systeemtherapie*
- Tempe, J. de (2006). Emotionally Focused Therapy voor paren. *Systeemtherapie*, 18(4), 218-237.
- Sloodmaeckers, J. & Migerode, L. (2017) Patronen van partnergeweld. Over koppels die vechten voor verbinding. *Systeemtherapie* 29 (1),
- Penne, I. (2016). Slingeren tussen verbinding en autonomie. *Systeemtherapie* 28 (1), p 24-35, 13 pgs.
- Hoofdstuk 27 (partnerscheiding),
- Blik, W. (2018). Nieuwe liefde, bijzonder en gewoon. Over de dynamiek van het paar in een samengesteld gezin. In: Graaf, J. De & Zoetmulder, J. (red.) *EFT in uitvoering*. P199-2015. 16pgs

Facultatief

- Hoofdstuk 30 (EFT) in *Handboek systeemtherapie*.
- Listen to Borderline-An Old Label That Persists in Hurting Relationships from The Couch- Where marriage counselors have conversations about relationships in Podcasts. <https://itunes.apple.com/us/podcast/couch-where-marriage-counselors-have-conversations/id1236438115?mt=2#episodeGuid=2836cc743fdf451d94ab6646428c7d66>

Dag 19: Systemen onder druk

Doel: Reflecteren op onzichtbare druk, inzicht in en reflectie op cliënten en systemen die extra zware lasten dragen en te verwerken hebben. Integraal denken. Armoede, migratie, trauma, rouw.

Programma:
9.30 – 10 check in
10 – 10.30 Presentatie huiswerkgroepje
10.30 – 10.45 Presentatie en oefening: het bewustzijn van en omgaan met sociale verschillen, the social GGRRRAAACCEESSSS
10.45 pauze
11 – 11.45 stellingen en discussie: zware lasten, ingrijpende gebeurtenissen en trauma in de therapiekamer. Betekenis voor de therapeut. Veerkracht en context
11.45 – 12.15 casuïstiek - rollenspel
12.15 – 13.15 lunch
13.15 – 14.00 Bespreking: het combineren van individuele therapie en vignet gezinstherapie; settingkeuzes maken. Oefening behandelplan maken in subgroepen over onderhavige casus. Uitspelen.
14 – 14.30 Introductie Eigenkracht conferentie met film
14.30 – 15.30 creatieve opdrachten tbv rouw, verlies, trauma, intro en oefening
15.30 pauze
15.30 – 16.15 keuze uit werkvorm bij casus uit caseload, uitspelen in rollenspel
16.15 – 16.30 Afsluitingsbezinning

Gelezen:

- Hoofdstuk 51 (Rouw en verlies), 52 (Ernstige ziekte) en 58 (Verslaving en systeemtherapie) uit *Handboek systeemtherapie*.
- Schoors van, M, L. Goubert, L. Verhofstadt (2014) Kinderkanker – Een verhaal van crisis en adaptatie in gezinnen. *Systeemtherapie*, 26(2). 91 - 97 (6 pgs)
- Benzakour, M. (2011). Ik ben opgevoed als ezel. In M. Benzakour et al., *Ik ben opgevoed als ezel en vier andere essays over opvoeden vanuit migrantenperspectief* (pp. 7-19). Amsterdam: stichting Bevordering Maatschappelijke Participatie.
- Burnham, J., Alvis Palma, D. & Whitehouse, L. (2008). Learning as a context for differences and differences as a context for learning. *Journal for Family Therapy*, 30, 529-542
- Pagee, R. Van (2013). Eigen Kracht-conferentie, een democratisch besluitvormingsproces. *Systeemtherapie* 25 (3). 144-158

Facultatief:

- Gaaikema, E. (2013). Een trauma heb je niet alleen. Systemisch werken met beeldende therapie. *Systeemtherapie* 25 (3). 159-169. (11 pgs)
- Kuppens, K. (2017). De olifant die iedereen dragen kan en de leeuw die iedereen veilig brult. Van arme probleemverzadigde verhalen naar rijke en verbindende verhalen. *Systeemtherapie* 29 (1). P 39-47 (9 pgs). (*Herhaling*)

Dag 20: Meergezinsgroepstherapie

Doel: Kennismaking met integratieve modellen in meergezins- of parengroepstherapie, oudergroepen. Daarnaast het systemisch inbedden van individueel gerichte groepstherapie zoals KOPPgroep en jong-volwassenengroep. Kennismaken met Houd me vast groep en elementen toepassen – ook in individuele casuïstiek

Programma:

9.30 – 9.45 Openingsbezinning
9.45 – 10.45 Presentatie huiswerkgroepje
10.45 pauze Ophalen kennis co-therapie
11 - 11.45 Introductie: de rijkdom van paren- of gezinsgroepen: mogelijke indicaties, werkvormen per therapiefase, de werkzame bestanddelen. met voorbeeldfilms van Eia Asens MFT en voorbeelden van de docenten.
11.45 – 12.15 Uitwisseling van ervaringen met gezinsgroepstherapie, als therapeut en cliënt. In ieder geval worden besproken:
Kinderen uit de Knel, Houd me vast, Nieuwe Autoriteit oudercursus, meergezinsgroepstherapie voor pubers met problemen, concept van Yes We Can clinics
12.15 – 13.15 lunch
13.15 – 13.45 In subgroepen: opzetje maken van een meergezinstherapiegroep met concrete oefeningen per therapiefase
13.45 – 14.45 rollenspel met oefeningen uit de geschreven programma's met nabespreking
14.45 pauze
15-15.30 Bespreking verhouding individuele (groeps-) therapie en systeemtherapie, is het nodig en mogelijk om dit te combineren?
15.30-16.15 terugblik, wat kun je toepassen en hoe dit meenemen naar werkplek?
16.15-16.30 afronding
Huiswerk: eigen ervaring afronden (van een therapie of training): wat miste je en wat heb je er goed aan gevonden?

Gelezen:

- Hoofdstuk 34 (Parengroepstherapie) en 42 (Groepsgezinstherapie) uit *Handboek systeemtherapie*.
- Hillewaere, B. Gerwen, J. van, Eekeren, C. van, Deuss, I., Sluijter, L., & Bakker, H. (2007). Meer gezinnen, meer mogelijkheden. Over gezinsdeeltijdbehandeling. *Systeemtherapie*, 19(4), 196-216.
- Asen, E., & Scholz, M. (2010). Concepts and principles. Basic techniques. In E. Asen & M. Scholz, *Multi-family therapy. Concepts and techniques* (pp. 1-22). London/New York: Routledge.

- Hilliger, E. (2013). Meergezinsbehandeling voor veteranengezinnen. *Systeemtherapie* 25 (2). P57-71 (14pgs)
- Sluijs, L. van der (2011). Multi-family therapy. Congres te Rotterdam, juni 2010. *Systeemtherapie*, 23(1), 44-47.
- Lawick, J. van (2012). Vechtscheidende ouders en hun kinderen. *Systeemtherapie*, 24(3), 129-159.

Dag 21: Ouderen en Afronding van de therapie

Dag 21 ochtend: Ouderen

Doel: Kennis vergaren over systeeminterventies en specifieke aandachtspunten bij ouderen en hun naasten.

programma
9.30 – 10 check in
10 – 10.30 Introductie levensfase ouderen en uitdagingen voor betekenisgeving en relaties
10.30 pauze
10.45 – 11.45 Rollenspel, de vier wietjes als leidraad
Wie vraagt ons wat voor wie?
Wie is nog betrokken bij het probleem?
Wie heeft welke verwachtingen?
Wie heeft wat geprobeerd om het probleem op te lossen?
11.45 – 12.15 bevindingen en conclusies
12.15 – 13.15 lunch

Gelezen

- Hoofdstuk 39 (Families met ouderen) Handboek Systeemtherapie;
- Engel, M. (2007). Ouderen en relaties, hechten en ontvlechten. *Systeemtherapie* 19(2). pag. 80-94.
- Jong, R. de (2018). Oud zeer. EFT met ouderen. In: Graaf, J. De & Zoetmulder, J. (red.) *EFT in uitvoering*.

Dag 21 middag: De afrondingsfase van een therapie

Doel: bewustwording van het belang van een zorgvuldige afrondingsfase van een behandeling en van manieren om dat te doen;

13.15 – 13.45 Presentatie fase van consolidatie en afscheid, gevolgd door reflectie
13.45 – 14.30 oefening rollenspel
14.30 – 15.15 Oefening Consult geven en vragen bij een eindeloze zaak. "evaluatie".
15.15 pauze
15.30-16.00 casuïstiek in subgroepen rond afronden van therapie
16 – 16.30 afronden van de lesdag en inventarisatie hoe afronden cursus
Huiswerk: maken van een opname met een schriftelijke toelichting

Gelezen:

- Arts, W. & Reinders, M. (2012). Het afsluiten van eindeloze behandelingen. *Gedragstherapie*, 45, p 405-416.

Dag 22: Evaluatie en afronding

Cursusdag overdag met uitloop: feestelijk eten als afsluiting.

Doel: stilstaan bij verworvenheden en afscheid nemen. De eigen verandering nagaan aan de hand van de op dag 1 en dag 9 besproken dimensies; leerpunten voor het vervolg.

Programma:
9.30 check in en groepsindeling
10 – 11 In twee subgroepen therapieopnames, met een schriftelijke toelichting reflectief op ontwikkelingsproces van de deelnemers
11 – 11.15 pauze
11.15 – 12.45 In twee subgroepen therapieopnames, met een schriftelijke toelichting reflectief op ontwikkelingsproces van de deelnemers
12.45 – 13.45 lunch
13.45 – 15.15 In twee subgroepen therapieopnames, met een schriftelijke toelichting reflectief op ontwikkelingsproces van de deelnemers
15.15 pauze
15.15 – 16 Plenair hoe ga je ermee verder? Hoe ga je het geleerde in jouw persoon als therapeut en in je positie van de instelling integreren? Zie ook de gelezen literatuur
16 – 16.30 evaluaties, diploma uitreiking en afsluiting
Samen eten

Gelezen:

- Hartgers, M. (2006). Protocol: harnas of handvat? Symposiumverslag. *Systeemtherapie*, 18(3), 179-182.
- Hartgers, M. (2007). De zorgverzekeraar: wiens zorg? *Systeemtherapie*, 19(3), 168-172.